

КОВАЛЬОВАГанна Олександрівна
kovalyova.anna17@gmail.comздобувач, Одеський національний
політехнічний університет**СТАНІСЛАВИК**Олена В'ячеславівна
elenastanislavuk@ukr.netд.е.н., доцент, Одеський національний
політехнічний університет**КОВАЛЕНКО**Олександр Михайлович
a.m.kovalenko@mzeid.inд.е.н., професор, Одеський національний
політехнічний університет

УДК 658.155.012.7

СУТНІСТЬ ТА РОЗРАХУНОК ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА**ESSENCE AND CALCULATION OF FINANCIAL POTENTIAL OF THE ENTERPRISE**DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2021.2.6>**KOVALOVA Hanna Oleksandrivna** – applicant, Odesa National Polytechnic University**STANISLAVYK Olena Viacheslavivna** – Doctor of Economics, Associate Professor, Odesa National Polytechnic University**KOVALENKO Oleksandr Mykhailovych** – Doctor of Economics, Professor, Odesa National Polytechnic University

У статті розглядаються важливі аспекти фінансового потенціалу підприємства. Розкрито економічну сутність фінансового потенціалу підприємства та сформульовано його визначення. Показано, що наявність і розмір фінансового потенціалу забезпечують підприємству певне розташування в рейтингу організацій, на ринку товарів і капіталу. Позначено, що в сучасних економічних умовах науковий і практичний інтерес до чіткого визначення фінансового потенціалу підприємств зростає. Запропоновано способи розрахунку фінансового потенціалу підприємства. Відповідно до системного підходу фінансовий потенціал підприємства розглядається як потенціал фінансової системи підприємства.

* * *

Introduction. The activity of any enterprise is not possible without the use of skills and abilities of the organization of financial management. According to the current legislation, any commercial enterprise is created for profit. But making a profit can not be possible without proper management of the enterprise and calculation of its financial potential. In modern conditions, financial potential becomes a factor that determines the financial, investment, integration and other relations between enterprises of different sectors of the economy and forms of ownership.

The purpose of the paper is to study the essence and to suggest ways of calculating the financial potential of the enterprise.

Results. In the paper the important aspects of the financial potential of the enterprise are considered. The economic essence of the financial potential of the enterprise is revealed and its definition is formulated. It is shown that the availability and size of financial potential provide the enterprise with a certain location in the ranking of organizations, in the market of goods and capital. It is denoted that in modern economic conditions scientific and practical interest in clearly defining the financial potential of enterprises is growing. Ways of calculating the financial potential of the enterprise are proposed. According to the system approach, the financial potential of the enterprise is considered as the potential of the financial system of the enterprise.

Conclusion. The financial potential of the enterprise is the inertia of self-development, independence and self-preservation of its financial system. The magnitude of the financial potential of the enterprise is the potential volume of accumulation, return, expenditure of financial resources due to its position (financial, economic, territorial, etc.) relative to other enterprises, as well as due to some other properties of the financial system. The key factors of effective management of financial potential are effective policy of formation, distribution and use of income, policy of management of active and passive capital and dividend policy of the enterprise.

Ключові слова: фінансовий потенціал, система управління, структура, рентабельність, підприємство, енергетичний потенціал, розрахунок фінансового потенціалу

Keywords: financial potential, management system, structure, profitability, enterprise, energy potential, calculation of financial potential

ВСТУП

Діяльність будь-якого підприємства неможлива без використання умінь і навичок організації фінансового менеджменту. Відповідно до чинного законодавства будь-яке комерційне підприємство створюється з метою отримання прибутку. Але отримання прибутку не може бути можливим без грамотного управління підприємством та розрахунку його фінансового потенціалу. Під фінансовим потенціалом підприємства у загальному сенсі розуміється його забезпеченість фінансовими ресурсами, які необхідні для його нормального функціонування, а також цільова обґрунтованість їх розміщення та ефективність використання. У сучасних умовах фінансовий потенціал стає фактором, що визначає фінансові, інвестиційні, інтеграційні та інші відносини між підприємствами різних галузей економіки та форм власності.

Дослідженню сутності та питанням аналізу фінансового потенціалу підприємств присвячено наукові праці багатьох вчених, серед яких можна виділити розробки М.І. Баканова, І.А. Бланка, В.М. Гриньової, О.В. Деркач, С. Черниш, А.Д. Шеремет та ін.

Однак, не зважаючи на велику кількість теоретичних та методичних здобутків, слід зазначити відсутність єдиного підходу до сутності та способів розрахунку фінансового потенціалу підприємства.

МЕТА статті – дослідити сутність та запропонувати способи розрахунку фінансового потенціалу підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є праці провідних вчених, а також матеріали періодичних видань. У проведенні дослідження використовувалися методи аналізу та синтезу, теоретичного узагальнення, системний підхід тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасний розвиток економічних процесів зводиться до їх глобалізації й інтеграції. Ринкові відносини стають усе більш тісними. Перед підприємствами ставиться завдання оцінювання їх конкурентних переваг, слабких і сильних сторін, можливостей завоювання нових і утримання існуючих ринків; потрібні сучасні механізми управління й контролю за фінансовими ресурсами, їх акумуляцією, розподілом, перерозподілом. У зв'язку з цим одним з об'єктів управління на підприємстві виступає його фінансовий потенціал як найбільш узагальнюючий показник фінансової сили підприємства. У період динамічного розвитку суспільства економічна література збагачується термінами ринкового, виробничого і фінансового потенціалу. Однак точне визначення фінансового потенціалу дуже складно знайти, навіть в енциклопедичних виданнях. Здебільшого воно згадується як складова частина економічного потенціалу суб'єкта.

На сучасному етапі розвитку фундаментальних фінансів в економічній літературі дуже небагато досліджень економічної категорії «Фінансовий потенціал».

Категорія «Фінансовий потенціал» може існувати лише у системі зрілих товарно-грошових відносин і

розвинутих ринків капіталів. Фінансовий потенціал підприємства за своєю значимістю у відтворювальному процесі є самостійною економічною категорією, відрізняється суттєвими особливостями створення і функціонування.

Для того щоб краще зрозуміти сутність цієї складної категорії, доцільно вивчити генезис, визначити обов'язкові умови виникнення фінансового потенціалу та результативного впливу на економічну безпеку підприємства.

Глибокі корені фінансового потенціалу безпосередньо пов'язані зі створенням товарно-грошового виробництва, виникненням об'єктивної необхідності акумуляції та використання грошових засобів для реалізації основних функцій підприємств. На початкових етапах розвитку товарно-грошового господарства не було необхідних умов для освіти такої складної економічної категорії, якою є фінансовий потенціал підприємства.

Фінансовий потенціал підприємства можна визначити як енергетичний потенціал фінансової системи підприємства, що забезпечує її саморозвиток, самостійність і самозбереження на певний період. Інакше кажучи, фінансовий потенціал – це інерційність саморозвитку, самостійності й самозбереження фінансової системи на певний період. Способи розрахунку фінансового потенціалу, що зачіпають фактори управління, забезпечують ефективне науково-обґрунтоване управління фінансами підприємства, розвиток економічно взаємовигідних фінансових відносин із контрагентами.

Поняття терміну «потенціал» походить від латинського слова «potentia», і означає у первісному його розумінні силу, можливість. Найбільш часто зустрічається у науковій та навчально-методичній літературі поняття фінансового потенціалу як сукупність ресурсів підприємства та розглядається як обсяг власних і позикових коштів підприємства і, крім того, як резерви та резервні фонди. В окремих наукових виданнях поняття фінансового потенціалу ідентифікують з окремими характеристиками фінансового стану підприємств, що доречно тільки в рамках оцінки особливих властивостей його фінансової системи [1].

Підхід до визначення поняття фінансового потенціалу підприємства природно повинен узгоджуватися з поняттям «фінанси підприємства» як системи економічних (фінансових) відносин, які виникають у процесі формування, розподілу і використання фінансових ресурсів підприємства. Матеріальним носієм системи економічних (фінансових) відносин підприємства є його фінансові ресурси. Термін «ресурси» походить від французького слова «resource» і означає кошти, запаси, джерела чого-небудь [2]. Відповідно до цього одним із показників фінансового потенціалу підприємства може виступати обсяг його сукупних фінансових ресурсів, який визначається, як відомо, сумою всіх доходів і надходжень ззовні для здійснення господарської та соціальної діяльності. Таке визначення поняття фінансового потенціалу підприємства є визначенням, образно кажучи, лежачим на поверхні.

Обсяги сформованих (мобілізованих) і витрачених фінансових ресурсів підприємства є абсолютними по-

казниками й можуть використовуватися для вимірювання абсолютної величини фінансового потенціалу підприємства. Результати порівняння абсолютних величин фінансових ресурсів різних підприємств можуть свідчити про потужні можливості підприємства з мобілізації грошових коштів із різних джерел і їх витрати.

Фінансовий потенціал підприємства, виражений як сукупний обсяг його фінансових ресурсів, може бути використаний як критеріальний показник, на підставі якого можна градувати підприємства на малі, середні та великі відповідно до їх можливостей із мобілізації і витрачання фінансових ресурсів.

Одним із критеріїв градації підприємств можна вважати розмір виручки, або цінність підприємства, або величину капіталізації, кожен із яких відображає ту чи іншу складову частину сукупної величини фінансових ресурсів підприємства.

Отже, з позиції сукупності всіх доходів і надходжень грошових коштів ззовні, фінансовий потенціал підприємства може вимірюватися абсолютною величиною створених або використаних підприємством фінансових ресурсів. Водночас такий підхід до визначення й розрахунку фінансового потенціалу підприємства не забезпечує повну й сутнісну характеристику як самого поняття потенціалу, так і його змісту та призначення.

Відповідно до теорії систем фінансова система підприємства є невід'ємною частиною будь-яких видів їх організаційних структур, і водночас розглядається як самостійна система (підсистема) управління підприємствами у великому, середньому й малому бізнесі [3].

Фінансовій системі, як і будь-якій іншій системі, притаманні основні характеристики. Вона являє собою певну кількість взаємопов'язаних елементів (наприклад, підсистеми формування й розподілу доходів, витрат, чистого прибутку, систему мобілізації грошових коштів із ринку капіталів тощо), що утворюють стійку єдність і цілісність системи, що має інтегральні властивості й закономірностями [4–6]. Відповідно до цього фінансова система характеризується й описується такими загальними поняттями з теорії систем, як стан, поведінка, рівновага, стійкість, розвиток, рух системи тощо. Важливою характеристикою фінансової системи є те, що будь-яка система володіє енергетичним потенціалом. Саме наявність цього потенціалу забезпечує стійкість, самозбереження й саморозвиток фінансової системи. Це підтверджують досить знайомі й часто використовувані терміни «розвиток економіки за інерцією», «розвиток фінансової системи за інерцією», «інерційність економічної системи».

Енергетичний потенціал фінансової системи може бути визначений різницею між потенційно доступним для підприємства обсягом фінансових ресурсів і фактично створеним обсягом. Наявність цієї різниці пояснюється самою природою існування динамічних систем, систем, що саморозвиваються, якою є і фінансова система підприємства. Потенційна енергія фінансової системи – це насамперед результат творчої діяльності топ-менеджерів, енергетичні витрати яких формують енергетичний потенціал фінансової системи, або фінансовий потенціал підприємства. Інакше

кажучи, джерелом формування фінансового потенціалу підприємства є та частина творчої енергії менеджерів, яка акумульована фінансовою системою у процесі прийняття й реалізації управлінських рішень, але не використана на даний момент часу, проте потенційно можлива до використання, як тепер, так і у майбутньому. Отже, фінансовий потенціал підприємства – це енергетична характеристика фінансової системи підприємства, яка визначає її потенційну енергію. Потенційна енергія фінансової системи – це здатність підприємства здійснити фінансову роботу з акумуляції (віддачі, витрачання) фінансових ресурсів за рахунок свого становища (фінансового, економічного, територіального тощо) відносно інших підприємств, а також будь-яких інших властивостей самої фінансової системи, вибудованої підприємством. З цих позицій наявність і розмір фінансового потенціалу забезпечують підприємству певне розташування у рейтингу організацій, на ринку товарів і капіталу.

Узагальнюючи визначення понять і характеристик фінансового потенціалу підприємства з позицій теорії систем організацій, громадських наук і теорії фінансів, можна сформулювати певні визначення поняття фінансового потенціалу підприємства.

На наш погляд, фінансовий потенціал підприємства – це енергетичний потенціал фінансової системи, що забезпечує її саморозвиток, самозбереження, самостійність.

Розгорнуте визначення поняття фінансового потенціалу, з позицій його економічної сутності, буде наступним: фінансовий потенціал підприємства – це здатність підприємства здійснювати фінансову роботу з акумуляції, віддачі, витрачання фінансових ресурсів за рахунок свого становища (фінансового, економічного, територіального тощо) відносно інших підприємств, а також за рахунок будь-яких інших властивостей самої фінансової системи підприємства.

Фінансовий потенціал підприємства, що створюється у процесі формування фінансових ресурсів за рахунок доходів підприємства, можна вимірювати загальновідомим показником – запасом фінансової міцності, але з деяким уточненням його економічної інтерпретації.

Запас фінансової міцності може бути виражений як в абсолютному значенні, так і відносному відносно обсягу виручки, а також сукупних фінансових ресурсів.

Економічна сутність цього показника полягає в тому, що він відображає рівень цінової конкурентоспроможності підприємства на ринку товарів (робіт, послуг). Цей показник відображає величину тієї частини фінансового потенціалу підприємства, який створюється за рахунок реалізації політики формування, розподілу і використання доходів підприємства. У цьому випадку запас фінансової міцності розглядається як:

а) потенційно можливий і допустимий обсяг втрат фінансових ресурсів (виручки), який не допустить переходу фінансової системи з прибуткової у збиткову зону діяльності підприємства;

б) потенційно можливий обсяг фінансових ресурсів, що забезпечує певний потенційний запас стійкості фінансової системи.

Ця частина фінансового потенціалу підприємства

використовується фінансовими менеджерами у прийнятті рішень, пов'язаних зі збереженням та розширенням частки ринку збуту товарів (робіт, послуг), яке має підприємство. Чим вище значення цього показника, тим більше фінансовий потенціал підприємства, і тим вище його потенційні можливості для утримання та розширення частки ринку збуту товарів (робіт, послуг).

Для розрахунку фінансового потенціалу підприємства, який створюється в результаті проведення політики формування фінансових ресурсів за рахунок надходжень грошових коштів ззовні, можна скористатися певними показниками.

Рівень доступних для підприємства цін платних джерел грошових коштів, в якості яких можуть виступати рентабельність активів, рентабельність необоротних активів, рентабельність оборотних активів (рентабельність основного й оборотного капіталів).

Використання показників рентабельності для розрахунку фінансового потенціалу підприємства можна пояснити їх економічним змістом:

а) рентабельність необоротних і оборотних активів – це максимально можливі для підприємства ціни, за якими воно здатне придбати грошові кошти з платних джерел відповідно довгострокового й короткострокового характеру для формування необоротних і оборотних активів;

б) рентабельність активів – це гранично можлива середньозважена ціна довгострокових і короткострокових активів, за якою підприємство здатне придбати грошові кошти з різних платних джерел (власних і позикових) для формування свого майна (активів).

ВИСНОВКИ

Фінансовий потенціал підприємства – це інерційність саморозвитку, самостійкості й самозбереження його фінансової системи. Величина фінансового потенціалу підприємства – це потенційно можливий обсяг акумуляції, віддачі, витрачання фінансових ресурсів за рахунок його положення (фінансового, економічного, територіального тощо) відносно інших підприємств, а також за рахунок будь-яких інших властивостей самої фінансової системи підприємства.

Ключовими чинниками ефективного управління фінансовим потенціалом є ефективна політика фор-

мування, розподілу і використання доходів, політика управління активним і пасивним капіталами та дивідендна політика підприємства.

Список використаних джерел

1. Старовойтов М.К., Фомин П.А. Практический инструментарий организации управления промышленным предприятием. Москва: ИНФРА-М, 2003. 240 с.
2. Зуб А.Т. Локтионов М.В. Стратегический менеджмент: Системный подход. Москва: Генезис: 2011. 848 с.
3. Мильнер Б., Лиис Ф. Управление современной компанией. Москва: Инфра-М, 2001. 586 с.
4. Бир Э.С. Кибернетика и менеджмент / пер. англ. В. Алтаев. Москва: КомКнига, 2011. 280 с.
5. Клир Д. Системология. Автоматизация решения системных задач. Москва: Радио и связь. 1973. 262 с.
6. Симоненко Н.Н., Пашковский М.Ю. Управление финансовым состоянием предприятия. *Фундаментальные исследования*. 2015. № 2–16. С. 352–357.
7. Оцінка фінансового потенціалу підприємства / О.А. Бондар та ін. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2017. № 4. С. 161–165.
8. Блашак Б.Я. Фінансовий потенціал у структурі потенціалу підприємства. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2019. № 3. С. 74–78.

References

1. Starovoytov M.K., Fomin P.A. Practical tools for organizing the management of an industrial enterprise. Moscow: Infra-M, 2003. 240 p. (In Russian).
2. Zub A.T., Loktionov M.V. Strategic management: System approach. Moscow: Genesis, 2011. 848 p. (In Russian).
3. Milner B. Liis. F. Management of modern company. Moscow: Infra-M, 2001. 586 p. (In Russian).
4. Bir E.S. Cybernetics and Management / translated from English by V. Altaev. Moscow: KomKniga, 2011. 280 p. (In Russian).
5. Klir D. Systemology. Automation of solving system problems. Moscow: Radio and communication. 1973. 262 p. (In Russian).
6. Simonenko N.N., Pashkovsky M.Yu. Management of the financial condition of the enterprise. *Fundamental researches*. 2015. № 2–16. pp. 352–357 (In Russian).
7. Assessment of financial potential of the enterprise / O.A. Bondar et.al. *Economic Bulletin of the National Mining University*. 2017. № 4. pp. 161–165. (In Ukrainian).
8. Blaschak B.Ya. Financial potential in the structure of enterprise potential. *Scientific notes of V.I. Vernadskyi TNU*. 2019. № 3. pp. 74–78. (In Ukrainian).